

REVEDICĂRILE ROMÂNIEI PRIVIND TRANSILVANIA, BANATUL ȘI BUCOVINA ÎN PERIOADA NEUTRALITĂȚII (1915). MĂRTURII DOCUMENTARE FRANCEZE ȘI ROMÂNEȘTI

Hadrian Gorun*

Cuvinte cheie: *Banat, Bucovina, Ion I. C. Brătianu, Antanta, comitatul Torontal, râul Prut, negocieri.*

Keywords: *Banat, Bucovina, Ion I. C. Brătianu, Entente, Torontal district, Prut river, negotiations.*

The Revendications of Romania Regarding Transylvania, Banat and Bucovina during the Period of Neutrality (1915). French and Romanian Documentary Evidences (Abstract)

This study deals with the negotiations between Romanian government and Romanian diplomats on one hand and the diplomacy of the Entente on the other hand in the year 1915, during Romanian neutrality in the First World Conflagration. In fact, we attempted to underscore the the discussions between Romanian government and the French and Russian authorities on the topic of the Romanian rights regarding Romanian territories under the rule of the Austro-Hungarian monarchy. As a result of these negotiations the Entente had to acknowledge the Romanian rights on Transylvania, Banat, Bucovina and Maramureș. The hard diplomatic efforts of the Romanian men of state were designed to obtain the borders considered as essential in order to secure the protection of the country.

At the very beginning the negotiations were very difficult because the Entente refused to agree all claims of the cabinet from Bucharest. The discussions became even more difficult because Romania had to deal directly with the Russians. The authorities from Petrograd hardly accepted teh Romanian wishes. The Government led by Ion I. C. Brătianu insisted that Russia should admit the settlement of the Romanian border on Prut river. The President of the Romanian Council of ministers believed that the natural borders were better and, of course, more suitable than the conventional borders. First, Petrograd agreed the settlement of the frontier on Siret river. But in the end, due to the efforts of the Romanian diplomacy and to friendly attitude of the Quai d'Orsay and of the Government from Paris, the Russians had to approve the Romanian claim during the summer of 1915.

In Transylvania and Banat, Brătianu's government intended to settle as frontiers the rivers Tisa and respectively Danube. Romania's wish was to receive all the region of the Banat of Timișoara. Initially, agreed that Romania should obtain only a part of Torontal district. The rest of this zone was to be given to Serbia. Later, the French and Russian governments approved the cession of the whole district to Romania.

Finally, France and Russia consented to give to Romania all the region of Banat. So they answered gradually to the Romanian claims. Thus, the two parts, the Entente and Romania reached a modus vivendi after a long diplomatic activity.

Analysing the evolution of the events, we must also underscore the important role of the French diplomacy. Many times, the French helped Romania to receive from Russia all that Brătianu and his ministers asked for. So, sometimes the French diplomats acted as genuine defenders of the national and territorial Romanian interests.

Negocierile diplomatice dintre România și Antanta, în timpul neutralității celei dintâi, au vizat, între altele, problematica sensibilă a revendicărilor teritoriale românești. Practic, oficialitățile de la București au condiționat intrarea în acțiune în Primul război mondial alături de Antanta de recunoașterea drepturilor asupra teritoriilor locuite de o populație românească majoritară. Era

vorba desigur de provinciile istorice Transilvania, Banat și Bucovina, aflate sub dominația monarhiei dualiste austro-ungare.

Respectivele revendicări au fost făcute cunoscute încă de la începutul anului 1915. La 6 ianuarie 1915, ministrul plenipotențiar al Belgiei la Paris a adus la cunoștința guvernului său declarațiile făcute în capitala Franței de către George Diamandi, cu prilejul vizitei sale. Astfel, delegatul împuternicit de către cabinetul Brătianu, a subliniat că România va revendica provinciile românești Transilvania și

* Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, Calea Eroilor, nr. 30, Județul Gorj, email: hadriangorun_79@yahoo.com.

Banat, adăugând că pretențiile asupra Bucovinei vor fi mai reduse, întrucât elementul românesc în acest ținut a început să se diminueze, din pricina colonizării unui mare număr de ruteni. Astfel, s-a ajuns la slavizarea Bucovinei. În aceste condiții, Diamandi estima că guvernul de la București nu s-ar opune ca cea mai mare parte a Bucovinei să devină rusească.¹

Mai târziu, președintele Consiliului de miniștri al României, Ion I.C. Brătianu, a revenit personal asupra chestiunii teritoriilor care vor fi eventual încorporate României, exprimând speranța că Franța va interveni în mod amical la Petrograd pentru a îndepărta divergențele de opinie dintre el și autoritățile ruse. Brătianu i-a dat de înțeles ministrului plenipotențiar la București, Jean-Camille Blondel că, ținându-se seama de principiul naționalităților în cea mai mare măsură, ar exista mari avantaje ca teritoriile să dispună de limite naturale și să nu fie doar marcate prin borne indicatoare. În aceste condiții, Ion I.C. Brătianu a propus drept frontieră a viitorului stat român râul Prut în Bucovina și fluviul Dunărea în regiunea Banatului, în pofida numeroasei populații rutene din Cernăuți și a celei sârbe din Banat. Franța și-a luat sarcina de a utiliza bunele sale oficii pentru a sprijini obiectivele României, atunci când aceste chestiuni vor fi ridicate formal. Pentru a se stabili achizițiile teritoriale respective, urma a fi constituită o comisie, care va folosi drept criteriu principiul majorității populației².

Franța se oferea deci să joace rolul de mediator în cadrul negocierilor româno-ruse privind teritoriile revendicate de către guvernul de la București și limitele acestora. În această calitate, diplomația Hexagonului și-a fixat drept obiectiv să faciliteze încheierea unui acord care să mulțumească ambele părți și să aibă drept rezultat intervenția României în război alături de Antanta. Implicarea Franței în tratativele directe ale României cu Rusia avea menirea de a menaja susceptibilitățile celei dintâi în privința ambițiilor anexioniste ale Imperiului țarist. Eventualitatea ca Rusia să se înstăpânească asupra Strâmtorilor alimenta suspiciunile românilor, care se gândeau că, în această situație, Rusia putea manifesta pretenții hegemonice la adresa României în orice clipă³.

Alexandru Emil Lahovari, ministrul plenipotențiar al României la Paris, a obținut o audiență la președintele Republicii franceze, Raymond Poincaré, căruia i-a adus la cunoștință revendicările teritoriale românești: Transilvania, Banatul, unde Serbia ar putea avea anumite interese și Bucovina, în legătură cu care ar putea exista unele contradicții cu Rusia, cunoscut fiind faptul că acolo existau zone cu populație preponderent ruteană. Cu toate aceste impedimente, reprezentantul cabinetului român spera că nu vor fi dificultăți prea mari în trasarea frontierelor teritoriilor respective⁴.

Dificultățile survenite în convorbirile româno-ruse referitoare la frontiere au fost semnalate și de către ministrul României la Petrograd, Constantin Diamandi. Chiar cu prilejul primei discuții cu șeful diplomației ruse, Serghei Sazonov pe marginea acestui subiect, i s-a dat de înțeles că România va trebui să negocieze direct cu Rusia⁵, tocmai ceea ce tindeau să evite autoritățile române. După mai multe strădanii ale lui Blondel, colegul său rus la București, Stanislas Poklevski-Koziell, a conștientizat primejdia care ar fi apărut dacă i se refuzau lui Brătianu granițele pe care le reclama în Bucovina. Totodată, el a recunoscut necesitatea ca Rusia să se arate împăciuitoare dacă dorea cu adevărat să înlătore prim-ministrului României orice pretext care să motiveze întârzierea intrării în acțiune⁶. Subiectul deosebit de spinos al granițelor României a marcat o altă convorbire între ministrul român la Londra, Nicolae Mișu și ambasadorul Franței în capitala engleză, Paul Cambon. Ministrul României a reamintit că guvernul său dorea drept frontieră cu Rusia Prutul și orașul Cernăuți. Cambon a replicat interlocutorului său că Rusia ar consimți cu mare greutate să renunțe la Cernăuți, un oraș cu 150.000 de suflete, mai ales că el se găsea pe malul drept al Prutului. De la Londra, Nicolae Mișu trăgea speranță că guvernele francez și britanic vor sprijini revendicarea României pe lângă autoritățile țariste. Un alt obiectiv al României era legat de plasarea frontierei sale apusene, mai la vest de cursul Tisei⁷.

La sfârșitul lui aprilie, Constantin Diamandi a primit misiunea oficială de a preciza revendicările teritoriale ale României și frontierele aferente teritoriilor respective. Astfel, în Bucovina, după cum își

¹ 1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român, Ediție de documente, vol. I, București (1983), 562–563.

² Archives du Ministère des Affaires Etrangères Français (A. M. A. E. F.), Série Guerre 1914–1918, Sous-Série Roumanie, Dosar (D.) 338, 115–116.

³ René Moulin, *La Guerre et les neutres*, Paris (1915), 284.

⁴ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 338, 135.

⁵ Constantin Diamandi, Cum s-a negociat harta României Mari. In D. Preda *et alii* (coord.), *România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, vol. I, București (1996), 150.

⁶ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 137.

⁷ *Ibidem*, 138–141.

exprimase dorința și în trecutul apropiat, România dorea ca granița sa cu Rusia să fie stabilită pe Prut. Frontiera sa vestică avea să urmeze Dunărea, apoi Tisa până la confluența sa cu Mureșul, după aceea o linie ce unea confluența Someșului și a Tisei și în fine, Tisa până la Carpați. Delimitarea era definitiv intangibilă și reprezenta condiția sine-qua-non a cooperării militare a României. Paléologue a obiectat că un program atât de vast va fi cu dificultate acceptat de către Rusia, dar totodată rezistența pe care avea s-o opună Sazonov revendicărilor nu trebuia să descurajeze autoritățile române. El a sfătuit diplomația română la adoptarea unui ton conciliant, care să nu indice că ea dorea cu orice preț să impună condițiile proprii. Erau preferabile, de aceea, multă răbdare și suplețe în discuțiile cu autoritățile ruse referitoare la frontiere⁸. Sazonov aprecia că cedarea unor părți din Austro-Ungaria, locuite de către românii care doreau să se unească cu România pentru a fi eliberați de sub dominația monarhiei dualiste, nu prezenta nici o dificultate. Complicațiile și fricțiunile între cele două guverne au apărut atunci când Brătianu a cerut teritorii în care elementul românesc ar fi fost slab reprezentat, precum în Bucovina și în Banat. Acolo, Rusia și respectiv Serbia aveau, la rândul lor, propriile interese⁹, care se ciocneau cu cele ale guvernului de la București.

Autoritățile române refuzau să se angajeze în război până nu dispuneau de garanții ferme din partea Rusiei și a celorlalte țări ale Antantei cu privire la obținerea teritoriilor revendicate.

Cu prilejul unei alte runde de întrevederi cu Blondel, la 2 mai 1915, Brătianu a accentuat voința sa neclintită de a obține limitele teritoriale pe care le reclama înainte de a intra în acțiune. Chiar l-a avertizat pe Poklevski-Koziell, că, în cazul în care nu îi vor fi îndeplinite revendicările, el nu își va asuma responsabilitatea unei decizii de intervenție în război și va cere regelui să îi desemneze un succesor. Președintele Consiliului de miniștri al României a acuzat Rusia că dădea dovadă de prea multă intransigență în discuțiile cu România vizând frontierele¹⁰.

Fiind conștienți de voința puternică a lui Brătianu de a nu renunța în nici un chip la revendicările privind hotarele țării, miniștrii francez, rus și englez de la București au căzut de comun acord că era preferabil ca Antanta să nu riște alienarea României. Astfel, au stabilit să discute problema kilometrilor pătrați pe care

aceasta îi solicita în schimbul cooperării sale. Cei trei reprezentanți diplomatici au convenit să pună drept condiție României o colaborare imediată¹¹. Ambasadorul francez la Londra, Cambon, era de părere că era regretabil că în toamna anului precedent Sazonov a promis deja guvernului român Transilvania, ca preț al neutralității sale. Aceasta ar fi însemnat dispensarea benevolă de orice mijloc de presiune asupra premierului Brătianu. În aceste împrejurări, diplomatul rus va fi obligat să permită românilor extinderea până la Tisa, lăsând Serbiei întregul Banat meridional. Însă bazinul Tisei era socotit maghiar și, ca atare, în viitor putea reprezenta o sursă permanentă de complicații¹². Aproape concomitent, Paléologue a anunțat Quai d'Orsay-ul că Sazonov a decis să examineze aspirațiile românești, manifestând de această dată un pronunțat spirit conciliatorist. El miza pe sprijinul guvernelor francez și britanic pentru a da de înțeles Bucureștiului că era necesar să formuleze exigențe excesive. Guvernul țarist refuza fixarea frontierei pe Prut în Bucovina, iar Statul Major cu atât mai mult. În privința Transilvaniei, era posibil ca autoritățile ruse să accepte împingerea frontierei românești până în împrejurimile Buziașului. Granița ar urca astfel direct către nord. Restul Banatului Timișoarei, până la punctul în care Tisa se vărsa în Dunăre, avea să fie rezervat Serbiei. Zona de 100 kilometri dintre Tisa și Transilvania ar face obiectul consultărilor dintre guvernele francez, rus și englez. Ea era locuită de o populație de naționalitate maghiară și de aceea Sazonov declara: „[...] nu mai sunt numai interesele României în joc, este vorba de problema Ungariei”¹³.

Rusia era dispusă să țină seama de năzuințele teritoriale și naționale ale României doar atâta vreme cât interesele vecinilor statului român nu erau afectate. Oricum, ideea unei extinderi prea mari a teritoriului României nu era deloc agreată de către guvernul de la Petrograd. În Banat, Sazonov propunea ca frontieră româno-sârbă partea meridională a bazinului Tisei. Românii din Valea Timocului aveau să intre sub stăpânirea Serbiei. Diplomația țaristă nădăjduia că Serbia, cu care Rusia a avut mereu relații amicale, nu va pretinde teritorii situate pe malul stâng al Tisei sub pretextul că unii sârbi instalați acolo vor dori să treacă frontiera română. Pentru restul frontierei, la sud de orașul Debrețin, sarcina trasării urma a reveni unei comisii internaționale, potrivit criteriilor etnice¹⁴.

⁸ *Ibidem*, 147.

⁹ Serghei Sazonov, O Românie neutră sau o Românie aliată?, în *op. cit.*, 374.

¹⁰ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 155.

¹¹ *Ibidem*, 156.

¹² *Ibidem*, 160.

¹³ *Ibidem*, 161.

¹⁴ *Ibidem*, 166.

Ion I.C. Brătianu a declarat în 4 mai 1915 că va purcede în curând la acțiune, numai dacă i se va oferi satisfacție în privința revendicărilor teritoriale și referitoare la frontiere¹⁵. Sazonov i-a semnalat reprezentantului diplomatic Constantin Diamandi că era foarte importantă inaugurarea unei epoci de încredere și amicitie între România și Rusia. Pe un ton amical, fără a face aluzie la caracterul imperativ al instrucțiunilor sale, Diamandi a expus sumare doleanțele executivului său și i-a înmănat interlocutorului o hartă cu teritoriile solicitate. În schimbul intrării în acțiune a țării împotriva Austro – Ungariei, ministrul României la Petrograd a reclamat obținerea următoarelor teritorii: Bucovina până la Prut, Transilvania, Banatul până la Tisa, o parte din Ungaria urmând o linie ce pornea de la Szegedin și mergea până la confluența Tisei și Someșului, apoi de-a lungul Carpaților până în Bucovina. Sazonov a obiectat că asemenea pretenții erau inacceptabile. Rusia nu era de acord să lase sub stăpânirea autorităților române populația preponderent rusă din Bucovina și nici nu ar fi acceptat ca românii să-și extindă teritoriul până în apropierea Belgradului, întrucât puteau deveni o potențială amenințare pentru capitala Serbiei¹⁶.

Guvernul Brătianu a reînnoit pretenția ca România să dispună de frontiere naturale în toate punctele unde putea să le revendice fără să trezească astfel orgolii naționale: „În Bucovina, după cum deja am mai spus, revendicăm Prutul și regiunea Cernăuțiului, dacă populația ruteană nu o depășește pe cea românească”¹⁷. Provincia Bucovina, „Țara pădurilor de fag”, cum a fost numită metaforic, a intrat sub dominația Imperiului Habsburgic încă de la 1775. Acesta este un motiv pentru care populația românească a înregistrat un recul numeric. Colonizările cu populații alogene, în special cu ruteni, au dus la deznaționalizare și, într-o anumită măsură, la alterarea specificului românesc al provinciei. Blondel se temea că o intransigență prea evidentă a Petrogradului risca să ducă la un dezastru pentru Antanta, în timp ce regele Ferdinand a făcut apel la buna credință a țarului pentru a examina cererile prezentate de către Diamandi¹⁸.

Președintele Consiliului de miniștri al României a promis că va asigura colaborarea armatei sale dacă va fi garantată granița României pe Prut și pe cursul inferior al Tisei. Rușii suferiseră eșecuri militare în ultima vreme și era firesc să realizeze

că aveau tot interesul să își asigure cooperarea imediată a României fără a mai negocia îndelung¹⁹.

Dealtminteri, și regina Maria a României își exprima convingerea că „granițele Dunării și ale Tisei, precum și ale Prutului, în Bucovina, sunt condiții esențiale pentru siguranța și dezvoltarea României. [...] Banatul și Timișoara constituie, netăgăduit, o regiune deosebită din pricina însușirilor lor geografice și pentru că populația lor e compusă din români, sârbi și germani. Românii sunt în număr mai mare decât germanii, iar germanii în număr mai mare decât sârbii. Așadar, nu e nici încăpățănare, nici o pretenție năzuită de curând din partea românilor care vor să își însușească această regiune, ci o stăruință îndreptățită [...] Aliații au cules până acum mari foloase din atitudinea noastră, căci Rusia nu numai că nu a avut a se teme de un atac al României, dar a avut chiar înlesniri pentru trimiterea munițiilor în Serbia. De asemenea, apărarea Dardanelor de către Turcia e stăvilită din pricină că Germania n-a putut să-și trimită munițiile prin România. [...] Orice expansiune a Serbiei la stânga Dunării ar fi – din motive etnice – urmată fără doar și poate de revendicările României cu privire la unele ținuturi din dreapta Dunării, deoarece Valea Timocului e locuită de 30.000 de români. Dacă Dunărea ar fi stabilită ca graniță între România și Serbia, ambele state s-ar putea dezvolta în pace, fără a se tulbura reciproc”²⁰.

Populația germană numeroasă din Banat, la care făcea referire regina Maria era alcătuită din șvabii colonizați de către Imperiul Habsburgic în secolul al XVIII, din rațiuni în principal economice. Orașul Cernăuți, locuit în majoritate de germani și evrei, constituia totuși un important centru al românismului. Pe de altă parte, existau și rațiuni de ordin economic pentru care românii cereau respectiva frontieră naturală, râurile Mureș, Tisa și Dunărea alcătuind „un mijloc de comunicare de cea mai mare însemnătate pentru unele regiuni locuite exclusiv de români.”²¹ Pentru a nu leza interesele și orgoliul Imperiului Romanovilor nu era pusă pe tapet chestiunea provinciei cuprinse între râurile Prut și Nistru, anume Basarabia.

În urma sugestiilor primite din partea lui Paléologue, România avea să primească Bucovina, de-a lungul Siretului și partea de nord-est a comitatului Torontal, din Banat. Sazonov a pretins ca francezii să accelereze ofensiva pe frontul occidental²². În 8 mai 1915, Ion I.C. Brătianu a afirmat

¹⁹ *Ibidem*, 180.

²⁰ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, București (1997), vol. III, 34–35.

²¹ *Ibidem*, 36–37.

²² *1918 la români...*, 605.

¹⁵ *Ibidem*, 167.

¹⁶ *Ibidem*, 174.

¹⁷ *Ibidem*, 176.

¹⁸ *Ibidem*, 177–178.

că România nu și-a disimulat niciodată aspirațiile legate de teritoriile cu populație românească din Transilvania. Banatul Timișoarei, pe care Antanta a părut că dorea să îl rezerve Serbiei, era aproape integral populat cu români. Blondel credea în posibilitatea ca Brătianu să cedeze, lăsând Serbiei o zonă în jurul Belgradului. Dacă acest lucru ar fi fost realizabil, rușii trebuiau să înlăture amintirile defavorabile legate de anul 1878 și să cedeze în problema Prutului²³. În același timp, Blondel a îndemnat la moderație și din partea guvernului de la București, recomandând o oarecare temperare a pretențiilor teritoriale relative la Banat²⁴.

Revendicările enunțate de către Brătianu erau susținute prin intervenția personală a reginei Maria. Aceasta a redactat o scrisoare personală către țarul Nicolae al II-lea, pledând în favoarea drepturilor teritoriale ale României. În privința doleanțelor legate de Banat și Bucovina, regina Maria a analizat și a respins obiecțiile și temerile exprimate de către sârbi și ruși. Drept răspuns, după ce a considerat totuși prea mari revendicările României, țarul Nicolae a dat instrucțiuni lui Sazonov pentru a-și reduce din intransigență cu prilejul tratativelor cu România²⁵.

Totuși, în 14 mai 1915, ministrul rus al afacerilor externe sublinia, atrăgând atenția ambasadorilor săi de la Paris și Londra: „*Conduita lui Brătianu începe să trezească suspiciuni. El ține expres să emită pretenții inacceptabile pentru a face imposibilă o înțelegere și a evita războiul [...] Dacă această supoziție se va confirma, nu va mai rămâne nimic de făcut decât să facem publice propunerile înaintate României și opinia publică a țării va judeca dacă Brătianu a acționat bine respingând puterile prin extrema sa exigență și împiedicând realizarea deziideratelor naționale ale românilor. Pretențiile exorbitante ale lui Brătianu constau în faptul că el nu se mulțumea cu linia Siretului [...]*”²⁶ Mai mult, la insistențele lui Sazonov, Delcassé a ordonat reprezentanților săi la București și la Petrograd, Blondel și respectiv Paléologue, să nu se ferească a scoate în evidență pe lângă Brătianu și pe lângă Constantin Diamandi nerăbdarea și neliniștile Alianților, cauzate de tergiversările României. Presiunile asupra Bucureștiului puteau să meargă până acolo încât Franța să amenințe cu neratificarea convenției româno-ruse din 18 septembrie/ 1

octombrie 1914, între Diamandi și Sazonov. Actul respectiv lăsa însă la dispoziția României alegerea momentului intervenției armate în scopul ocupării teritoriilor române din Austro-Ungaria.²⁷

La sfârșitul lui mai 1915, situația militară era complicată pentru Rusia, trupele sale fiind respinse din Galiția și Bucovina. De asemenea, fortăreața Przemysl a cedat²⁸. Prim-ministrul Brătianu continua să își arate hotărârea de a nu face nici un fel de concesiuni Serbiei în Banat: „*Nu voi consimți ca sârbii să pună piciorul pe malul stâng al Dunării, ceea ce ar reprezenta o sursă de dificultăți pentru viitor*”. Voința de nezdruccinat a liderului cabinetului de la București era ca Prutul să constituie frontiera naturală româno-rusă. Ea însă nu ducea la slăbirea poziției Rusiei și, în plus, respectiva graniță era văzută ca indispensabilă pentru securitatea României²⁹. În 13 mai 1915, ministrul României la Petrograd, Constantin Diamandi, a remis ministrului afacerilor externe rus harta care cuprindea teritoriile austro-ungare pe care guvernul român pretindea să le dobândească. Între Tisa și Carpați, pretențiile definitive ale guvernului român depășeau sensibil pe acelea pe care Diamandi le indicase lui Sazonov în 3 mai. După ce a examinat harta ce i-a fost înmănată, Sazonov s-a mulțumit să proclame din nou intențiile sale conciliante. Dar Sazonov nu și-a arătat disponibilitatea de a abandona Prutul. El a apărat în continuare interesele Serbiei în Banat, susținând că aceasta trebuia să primească comitatul Torontal în întregime.

Atitudinea Rusiei risca să compromită orice acord, iar francezii apreciau că, prin demersuri conciliante, premierul Brătianu ar putea fi convins să lase în favoarea Serbiei o porțiune de teritoriu în vecinătatea Belgradului³⁰. În conformitate cu unele informații pe care le-a transmis lui Delcassé ministrul francez la Atena, Deville, guvernul român nu dorea să își lege acțiunea sa militară de cea a Italiei și își condiționa intervenția de răspunsul afirmativ al Antantei la revendicările sale teritoriale³¹. Chiar dacă în Banatul Timișoarei trăiau numeroși sârbi, era locuit în mare majoritate de către români. De fapt, raportul aproximativ era de aproximativ 700.000 de români la 200.000 de sârbi. Blondel considera că dacă Antanta putea spera să forțeze mâna guvernului de la București pentru ca el să renunțe la o zonă învecinată Belgradului, ea nu

²³ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 184–185.

²⁴ *Ibidem*, 191.

²⁵ Constantin Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, București (1940), 17–18.

²⁶ Arhiva Națională Istorică Centrală (A. N. I. C.), Fond Diamandi, D. 131, 6–7

²⁷ *Ibidem*, 7

²⁸ C. Kirițescu, *op. cit.*, 18.

²⁹ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 196.

³⁰ *Ibidem*, 200.

³¹ *Ibidem*, 203.

putea miza pe nici o concesie a României vizând linia Timișoara-Buziaș. Membrii cabinetului și unele personalități politice erau de acord că o tranzacție era preferabilă dacă ea nu aducea atingere intereselor românești. Era exclus din start un aranjament care ar lipsi România de întregul Banat și ar micșora Moldova³².

Către jumătatea lunii mai, liderul diplomației țariste a anunțat oficial că având în vedere sentimentul național foarte dezvoltat al poporului român, românii ar trebui să înțeleagă mai bine obligația morală a Rusiei și Serbiei de a-și rezerva pentru sine teritoriile în care naționalitățile lor sunt majoritare. Era vorba de Bucovina de nord și de partea de apus a Banatului. De altfel, Anglia, Franța și Rusia își exprimau în mod expres dorința comună de a ajunge cât mai degrabă la un acord cu guvernul român, făcând pe cât posibil proba unui spirit conciliatorist.³³ Prin această politică conciliatoristă, de împăciuire, oferind concesii graduale, treptate Bucureștiului, diplomația Antantei viza limitarea pretențiilor și intransigenței cabinetului Brătianu.

Concesiile teritoriale la care consimțeau Franța și Rusia erau legate desigur de evoluția principalelor evenimente militare. De pildă imediat după intrarea Italiei în război și atâta vreme cât trupele ruse erau în vecinătatea Carpaților, României i s-a dat de înțeles că aportul său nu mai prezenta o valoare atât de mare precum în vara anului 1914. Dimpotrivă, atunci când a căzut fortăreața Przemysl, diplomații români au căpătat speranța că puteau obține Prutul ca frontieră naturală, precum și orașul Cernăuți. După evacuarea Lembergului (Lvovului), ritmul concesiilor s-a accelerat, iar în preajma ocupării Varșoviei de către germani, erau satisfăcute aproape toate doleanțele teritoriale ale românilor.³⁴ Cu cât situația de pe front surâdea mai puțin Antantei, cu atât mai mult atitudinea sa în privința României devenea mai îngăduitoare, mai laxă. Desigur că factorii de decizie ai Aliaților ar fi preferat ca dimensiunea concesiilor atribuite Regatului român să fie invers proporțională cu pretențiile autorităților de la București. Sunt elocvente cuvintele plenipotențiarului român de la Petrograd, Constantin Diamandi: „*Toate aceste puteri doreau însă mai înainte de toate să intrăm cât mai repede și mai ne-condiționat în luptă alături de ele. Și dacă pentru aceasta ne-am fi mulțumit să cerem un sfert din Bucovina și o jumătate din Transilvania nu cred că ar fi fost vreo obiecțiune din partea lor?*”

³² *Ibidem*, 215.

³³ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 24/ 1915, 1.

³⁴ *Ibidem*, D. 30/ 1915, 1–2

Dinpotrivă am fi fost lăudați pentru cuminența și modestia noastră.”³⁵

Maurice Paléologue a reluat discuțiile cu Sazonov pe marginea revendicărilor teritoriale românești în 18 mai 1915. El a decis să îl preseze în mod constant pe ministrul rus de externe pentru ca acesta să admită extinderea concesiilor. Cu numai o zi în urmă însă, Sazonov a primit o telegramă de la București, care i-a provocat iritarea: „*Brătianu pretinde să ne dicteze legea sa; el vorbește despre Rusia cu aere de aroganță pe care nu le voi tolera [...] Știu chiar că a spus în fața mai multor diplomați străini: «Nu este momentul pentru Rusia de a ridica glasul!».* *Ei bine, se înșală. Rusia este o mare putere [...]*”³⁶. Prim-ministrul Brătianu făcuse aluzie la ultimele înfrângeri militare ale Rusiei care, în opinia sa, nu îi dădeau dreptul să impună României intrarea în război în împrejurări neprielnice. Paléologue a preferat să îl determine pe Sazonov să înțeleagă că, tocmai pentru că este o mare putere, Rusia nu ar trebui să-și sporească pretențiile în foarte mare măsură.

Singura problemă care se punea cu adevărat pentru Franța era de a cunoaște dacă concursul României era util Antantei: „*Luați în calcul situația dumneavoastră militară. Nu sunteți speriați de această retragere rapidă și neprevăzută? Nu vedeți că sunteți pe punctul de a pierde Przemysl, că mâine este posibil ca austro-ungarii să treacă în masă San și Vistula. Sunteți sigur [...] că în 2–3 săptămâni nu veți regreta amarnic că nu ați negociat destul concursul românilor?*”³⁷. Insistențele lui Paléologue au avut un oarecare rezultat, întrucât Sazonov a părut clintit din intransigența sa. El a promis că se va strădui să găsească termenii unei noi concesiuni în Bucovina și în Banat, dar în schimbul unei intervenții imediate a armatei române³⁸.

Liderul diplomației ruse a oferit instrucțiuni la București lui Poklevski-Koziell, aducându-i la cunoștință că în Banat, Rusia consimțea să cedeze României partea de nord-est a comitatului Torontal, însă păstrează Bucovina de nord, împreună cu orașul Cernăuți, oferind României doar partea de sud a provinciei până la Siret³⁹.

Ministrul Franței la București, Blondel, se aștepta la mai multă clemență și solitudine din partea guvernului țarist. Contrar propriilor așteptări, propunerile lui Sazonov se îndepărtau

³⁵ *Ibidem*, 4.

³⁶ Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, Paris (1922), tome I, 359.

³⁷ *Ibidem*, 360.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ C. Kirilșescu, *op. cit.*, 19.

atât de mult de doleanțele exprimate de către români, încât pentru un moment a ezitat să creadă în autenticitatea știrilor pe care colegul său rus din capitala României i le-a pus la dispoziție. Intransigența nejustificată a guvernului rus risca să provoace nonintervenția României, iar atunci când premierul Brătianu va expune motivele inacțiunii, opinia publică se va dezlănțui împotriva Rusiei, va acuza Franța de indiferență, iar România va fi din nou sensibilă la intrigile Germaniei⁴⁰. În urma noilor intervenții franceze, Sazonov a părut să accepte ideea ca Torontalul din Banat să fie atribuit României⁴¹. În schimb, guvernul român se angaja să renunțe la rândul său la intransigență și să se implice imediat în război. Ministrul de externe de la Petrograd a ținut să reîntărească ideea că acordarea concesiilor ruse referitoare la comitatul Torontal era condiționată de cooperarea imediată a armatei române. Cedarea făcută în favoarea României avea să se aplice pentru jumătatea nordică a comitatului, jumătatea de sud – vest trebuind să fie rezervată Serbiei, întrucât era populată în majoritate de sârbi⁴².

Delcassé a fost informat de către Paléologue că Sazonov a acceptat într-un final să stabilească viitoarea frontieră dintre Rusia și România pe Siret, în Bucovina și să recunoască României dreptul de a anexa comitatul Torontal în Banat. Pentru ca Rusia să fie de acord cu aceste cedări, era necesar ca România să decreteze numaidecât mobilizarea⁴³.

De fapt, în cursul lunilor mai și iunie 1915, Rusia și-a arătat disponibilitatea de a lăsa României regiunea Sucevei în Bucovina, argumentând printr-un memoriu că în acele ținuturi se aflau mormintele voievozilor români. România nu renunța la ideea de a obține Bucovina până la Prut, nu numai până la Siret, după cum acceptaseră cu mare dificultate rușii. Constantin Diamandi era de părere că, în chestiunea Banatului, nu trebuia să decidă numai criteriul etnic delimitarea frontierei. Nu se putea contesta realitatea că în Banat existau populații slave și că dincolo de Timoc trăia populație românească⁴⁴.

Inițial, România a primit ca frontieră în Banat linia Cernei. Pentru autoritățile de la București ar fi fost un motiv de îngrijorare în plus ca Serbia să dispună de ambele maluri ale Dunării. Ea se afla sub influența și în orbita Rusiei, fiind o protejată

a acesteia. La început, tendința Rusiei a fost să izoleze România de ceilalți aliați, pentru a aborda toate problemele exclusiv cu aceasta. În cazul în care România nu s-ar fi bucurat de sprijin pe lângă Franța, Anglia și Italia, ar fi devenit mult mai maleabilă și, în consecință, mult mai lesne de supus voinței Rusiei⁴⁵, cedând presiunilor diplomatice ale acesteia.

La 20 mai 1915, Ion I.C. Brătianu i-a declarat lui Blondel că ar fi dispus să înapoieze regiunea Dobrici Bulgariei, pentru a facilita parafarea unui acord între această putere și Serbia. Compromisul ar permite guvernului sârb să păstreze în Macedonia teritorii cu titlu de compensație pentru ceea ce ar renunța în Banat. În legătură cu frontiera româno-sârbă, Brătianu vedea o mare primejdie ascunsă în dorința sârbilor de a rămâne instalați pe malul stâng al Dunării. În acest context, președintele Consiliului de miniștri de la București a afirmat următoarele: „Am convingerea că Antanta [...], conștientă de valoarea concursului pe care ar putea să i-l aducă armata noastră, va obține de la guvernul rus consimțământul de a subscrie la cererile mele legitime. În orice caz, dacă nu obțin satisfacție, nu mă voi decide la acțiune și aș prefera să demisionez decât să revin asupra declarației mele”⁴⁶.

În 21 mai 1915, Brătianu i-a împărtășit lui Blondel nedumerirea sa legată de insistența pe care o manifesta Rusia pentru a se înstăpâni asupra Cernăușului, în condițiile unei situații militare dintre cele mai critice. În viziunea lui, acesta era un oraș în care nu trăiau ruși, ci doar o minoritate evreiască, fiind de fapt un cunoscut centru intelectual românesc. El vedea în atitudinea Rusiei o amenințare pentru viitor. Constrânsă deci de împrejurări, România trebuia să dobândească o frontieră care să poată fi apărată⁴⁷.

La 26 mai 1915, România a decis să apeleze la o stratagemă diplomatică pentru a distrage atenția și interesul Serbiei de la Banat. Bucureștiul a anunțat că era dispus să cedeze linia Dobrici-Balcic în favoarea Bulgariei, încercând astfel să restrângă pretențiile acestei țări asupra Macedoniei. În consecință, Serbia observând acest rezultat compensator, ar renunța la revendicările asupra Banatului. Pe de altă parte, guvernul Brătianu s-a angajat să nu procedeze la fortificarea zonei din proximitatea Belgradului și să renunțe la ambițiile sale asupra regiunii Tisei Superioare. Chiar și în aceste condiții, Sazonov nu a renunțat la rigiditatea dovedită atât de pregnant până atunci, afirmând că

⁴⁰ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 221.

⁴¹ *Ibidem*, f. 225.

⁴² *Ibidem*, 233, 236.

⁴³ *Ibidem*, 232–233.

⁴⁴ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 25/ 1915, 1; C. Diamandi, Cum s-a negociat harta României Mari, în *op. cit.*, 154.

⁴⁵ C. Diamandi, Cum s-a negociat..., în *op. cit.*, 155–156.

⁴⁶ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 351, 240–241, 247.

⁴⁷ *Ibidem*, 249.

acele concesi echivalau cu un refuz de a negocia⁴⁸. În opinia francezilor, dacă pretențiile românilor în privința Banatului puteau fi considerate ca exagerate, cele referitoare la Cernăuți erau mai mult decât justificate. Blondel și-a manifestat convingerea că atunci când îl va încredința pe Brătianu de asentimentul guvernului rus în privința frontierelor României, decretul de mobilizare va fi semnat fără nici o întârziere⁴⁹. Cercurile diplomatice franceze pledau pentru intrarea zonei Cernăuțiului sub autoritatea României. Sudul Banatului era propus spre cedare Serbiei⁵⁰.

În 29 mai 1915, ambasadorul Rusiei la Londra i-a declarat lui Paul Cambon că Cernăuți era un oraș evreiesc și moldo-valah care ar putea fi lăsat României, însă populațiile rutene locuiau malul drept al Prutului, iar Rusia nu putea în nici un caz să le abandoneze. În opinia sa, se putea analiza o soluție, prin care orașul să fie lăsat românilor, recurgându-se la o delimitare care ar asigura imperiului țarist malul drept al Prutului. Ambasadorul rus la Paris s-a pronunțat în favoarea unui demers al lui Delcassé în această direcție⁵¹. Camille Blondel a accentuat, în discuțiile cu Delcassé, faptul că acordul ruso-român din toamna lui 1914 implica acțiune din partea României, și nu doar o simplă luare în posesie a teritoriilor revendicate. Dacă România nu ar intra în război pentru a cuceri pe calea armelor provinciile vizate, ea nu ar aduce nici un avantaj Antantei. Prin urmare, ezităările prelungite ale prim-ministrului Brătianu amenințau să priveze România de câștigurile teritoriale de care avea nevoie pentru împlinirea dezideratelor sale naționale. Blondel a ținut să reamintească lui Brătianu demonstrațiile de simpatie, manifestată în mai multe rânduri de către Franța pentru România. Liderul cabinetului de la București nu se îndoia de simpatia Franței, dar nu vedea într-o manieră identică clauzele acordului din 18 septembrie/ 1 octombrie 1914: „Acest acord a fost încheiat în schimbul neutralității noastre binevoitoare. Grație acestei neutralități, Turcia este azi lipsită de materiale de artilerie și mai ales de muniții, iar Serbia continuă să fie aprovizionată de către Rusia. Ne-am îndeplinit așadar angajamentele și ați fi nedrepti să împiedicați Rusia să și le onoreze pe ale sale”⁵².

Ambasadorul Franței la Petrograd, Maurice Paléologue, s-a străduit să îi demonstreze lui Constantin Diamandi că, în acel moment, era în

joc chiar viitorul României și a îndemnat România să se pună de acord cu Rusia asupra frontierelor⁵³.

La 31 mai 1915, ministrul de externe al Belgiei, Davignon, a anunțat pe agenții săi diplomatici la Paris, Londra și Petrograd că Ion I.C. Brătianu, a pretins lărgirea acordului cu Rusia de la 18 septembrie/ 1 octombrie, condiționând intrarea în război de atribuirea frontierei Tisei, adică a întregului Banat. În vest, era cerută frontiera Prutului drept condiție sine-qua-non a intervenției militare a României. Formulând respectiva propunere, ministrul României a declarat că dacă ea nu ar fi acceptată, el ar renunța la tot ce i s-ar oferi. Răspunsul Rusiei a fost negativ. Pe de o parte, i se părea inechitabil să deposeze Serbia de acea parte a Banatului care îi era necesară pentru apărarea împrejurimilor Belgradului, populația din acea zonă fiind în mare parte vorbitoare de limba sârbă, iar pe de altă parte, nu-i convenea să renunțe în favoarea României la populația ruteană din Bucovina, cuprinsă între Suceava și Prut⁵⁴. Brătianu a anunțat că va rămâne la fel de intransigent, atât în privința frontierei Prutului, cât și a Tisei, accentuând că în virtutea acordului său cu Rusia, va putea ocupa când va dori teritoriul Transilvaniei și Bucovinei și va proceda la această acțiune în momentul în care nu va mai plana pericolul unui atac german sau austro-ungar⁵⁵.

La finele lui mai, Antanta își dorea cu mare ardoare concursul militar al României, pentru că astfel, -după cum aprecia ministrul de externe englez, Edward Grey – „*legitimele sale aspirații ar avea cele mai bune perspective de realizare.*”⁵⁶

În sfârșit, la 4 iunie 1915, Rusia a încuviințat ca în Bucovina, linia Siretului să poată fi înlocuită cu cea a Sucevei drept graniță și sub influența celorlalți aliați. Condiția impusă era ca guvernul român să se arate cu adevărat animat de dorința de a realiza un acord „*pe baze echitabile*”, în viziunea lui Sazonov⁵⁷.

Diplomația Hexagonului a depus eforturi încercând să demonstreze că și fără sudul Torontalului și frontiera Prutului, România ar dobândi încă destul de vaste achiziții teritoriale. Autoritățile române erau de acord în această privință, însă nu aveau cunoștință de motivele pentru care Rusia se încapățâna să refuze cu obstinație României o graniță considerată utilă pentru securitatea sa, dorind să obțină chiar un oraș moldav, anume

⁴⁸ *Ibidem*, 262.

⁴⁹ *Ibidem*, 265.

⁵⁰ *Ibidem*, 275.

⁵¹ *Ibidem*, 276.

⁵² *Ibidem*, 268.

⁵³ *Ibidem*, 289.

⁵⁴ *1918 la români...*, 613–614.

⁵⁵ *Ibidem*, p.615.

⁵⁶ A. N. I. C., Fond Regina Maria, D. 998, vol. V, 1.

⁵⁷ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, 17.

Cernăuți. Rusia nu făcea altceva decât să se discrediteze și mai mult și să devină suspectă în ochii cercurilor oficiale românești prin această politică⁵⁸.

Observând că nu erau obținute progrese semnificative în încercările de atragere a României la Antanta, Paléologue a recomandat ministrului afacerilor externe al Imperiului țarist să obțină implicarea armatei române, ducând până la ultimele limite concesiile posibile. El a cerut ca Rusia să accepte Prutul drept frontieră în Bucovina. La 9 iunie 1915, Sazonov l-a anunțat pe reprezentantul diplomatic al republicii franceze că guvernul rus era de acord cu granița pe Prut, condiția pusă în schimbul recunoașterii acestei limite fiind intrarea aproape imediată în război a României. Însă rușii nu puteau să priveze Serbia de partea de sud-vest a Banatului. Președintele Consiliului de la București a solicitat un răgaz de 24 de ore pentru răspuns. Brătianu a refuzat termenul de 15 iulie pentru intervenția armată, dar în același timp a admis că reflecta asupra trimiterii unui negociator secret pentru a examina condițiile convenției militare, care trebuiau fixate și cu celelalte puteri aliate.⁵⁹ Antanta nădăjduia ca această concesie, cu privire la frontiera pe râul Prut, va conduce la angajarea rapidă a României, care condiționase de la bun început intervenția sa de satisfacerea revendicărilor politice. V. Vesa era de părere că acceptarea tuturor doleanțelor premierului român a fost de fapt rodul unor factori de ordin militar și diplomatic în vara anului 1915. În principal, ar fi rezultatul înfrângerilor Antantei pe fronturile de vest și de est⁶⁰. Cu toate acestea, în iunie 1915, Rusia a acceptat drepturile teritoriale românești numai pe jumătate. Deși ministrul său de externe a declarat că era pregătit să ofere Bucovina până la Prut, împreună cu orașul Cernăuți, chestiunea comitatului Torontal va rămâne suspendată până la tratativele de pace⁶¹.

Țarul Nicolae al II-lea l-a îndemnat pe Sazonov să caute o formulă de înțelegere cu România. Drept urmare, guvernul rus era dispus să cedeze în chestiunea Cernăuțiului, în cazul în care România s-ar angaja să intre în acțiune fără întârziere. Autoritățile țariste credeau, pe de altă parte, că Brătianu se străduia să determine noi concesiuni din partea puterilor aliate în vara anului 1915, având

gândul ascuns de a căuta apoi, în negocierea acordului militar, o serie de pretexte de amânare⁶².

În 18 iunie 1915, Blondel a opinat că, în cazul în care puterile aliate nu pot accepta în întregime revendicările românești, ar fi important măcar ca Rusia să enunțe în mod foarte clar, maximum de concesiuni pe care era dispusă să le facă și care trebuiau să constea cel puțin în renunțarea, în favoarea României, a liniei Prutului, cuprinzând Cernăuți și o mare parte din comitatul Torontal, în Banat.

Aceste concesiuni urmau a se înfăptui în schimbul unei acțiuni militare românești cât mai rapide cu putință. Teritoriile aflate în litigiu între România și Serbia aveau să fie atribuite uneia dintre cele două țări, fie printr-un arbitraj al marilor puteri, fie printr-un congres organizat după terminarea războiului⁶³.

Spre sfârșitul lui iunie 1915, Brătianu a făcut cunoscută Franței decizia fermă a României de a se alătura Antantei dacă revendicările formulate de el cu privire la granițe vor fi satisfăcute⁶⁴. În același timp, ministrul de externe Emanoil Porumbaru a avut contacte cu reprezentantul Franței în Serbia legate de diferendurile teritoriale româno-sârbe. Porumbaru considera că exista un teren de înțelegere acceptabil pentru cele două părți, însă era de părere că propunerea trebuia să vină de la România sau de la o a treia putere pentru a nu trezi susceptibilitatea guvernului rus⁶⁵.

În 22 iunie 1915, Brătianu și-a arătat disponibilitatea de a-și asuma un angajament ferm în ce privește declanșarea operațiunilor împotriva Austro-Ungariei într-un termen de maximum 2 luni de la ziua semnării acordului politic între puterile Antantei și România. Dacă Franța, Rusia și Anglia s-ar fi arătat dispuse să răspundă afirmativ la toate revendicările teritoriale și politice ale României, Brătianu ar fi acceptat angajarea în doar 5 săptămâni. Rusia, pentru care cooperarea României era considerată foarte importantă în acel moment, a consimțit ca România să obțină cea mai mare parte a Bucovinei, cu orașul Cernăuți, având linia Prutului drept limită. De asemenea, Rusia admitea și extinderea României în comitatul Maramureș până la Tisa. Imperiul Romanovilor a mai propus ca stăpânirea părții sud-vestice a Torontalului, care în conformitate cu opinia unanimă a Alianțelor trebuia să revină Serbiei, să fie decisă mai târziu printr-un acord direct între România și Serbia. Pentru facilitarea încheierii

⁵⁸ *Ibidem*, 23.

⁵⁹ A. N. I. C., Fond Diamandi, D. 30, vol. I, 130; Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea 1900–1916*, Cluj-Napoca (1975), 117.

⁶⁰ V. Vesa, *op. cit.*, 118–119.

⁶¹ C. Kirițescu, *op. cit.*, 20.

⁶² A. M. A. E. F., *Guerre, Roumanie*, D. 352, 29–30.

⁶³ *Ibidem*, 39–41.

⁶⁴ V. Vesa, *op. cit.*, p.120.

⁶⁵ A. M. A. E. F., *Guerre, Roumanie*, D.352, 42.

acestui acord, puterile urmau să își ofere concursul binevoitor. În schimbul acestor concesi, România trebuia să intre în acțiune împotriva Austro-Ungariei într-un interval de 5 săptămâni, începând cu ziua în care această propunere va fi adusă la cunoștința lui Brătianu. Acesta socotea la 25 iunie că era esențială pentru România obținerea frontierei pe Tisa și pe Dunăre⁶⁶. Potrivit unor informații aflate în posesia ministrului Italiei la București, aduse la cunoștința lui Paul Cambon de către colegul său italian la Londra, Brătianu ar menține exigențele sale în privința Banatului și ar formula o nouă pretenție asupra unor porțiuni din Galiția⁶⁷.

Prim-ministrul Brătianu deplângea la finele lui iunie 1915 neîncrederea arătată constant de către liderul diplomației ruse, Serghei Sazonov. Consecințele puteau fi deplorabile. Detaliile unei acțiuni militare române depindeau, între altele, de rezolvarea măcar marțială a problemei munițiilor și de situația armatelor aliate. Dacă termenul-limită de 5 săptămâni pentru implicarea armată a României ar fi părut rezonabil atunci când trupele ruse se aflau la Lemberg și Halici, în acele momente intervalul menționat putea comporta mari pericole. Bucureștiul dorea ca mai întâi să fie recunoscută frontiera Dunării și abia apoi să se ia în discuție termenul intervenției militare.⁶⁸ Unele cercuri de la Paris și Londra au început chiar să se îndoiască de intenția sinceră a României de a intra în acțiune, dar diplomația română a căutat să demonstreze că impasul negocierilor cu Quadrupla Alianță nu se putea reproșa românilor, Rusia fiind datoare să răspundă ultimelor sugestii venite din partea guvernului regal.⁶⁹

În iulie 1915, adversitatea României față de Rusia se făcea încă simțită. La începutul acestei luni, Rusia nu numai că nu consimțea să returneze României integral sau parțial provincia Basarabia, ci mai mult, refuza să fie de acord cu cedarea întregii Bucovine. Pretențiile exclusiviste ale rușilor asupra Constantinopolului au provocat protestele României. Ea vedea în ambițiile Rusiei nu numai o amenințare pentru comerțul său și o gravă atingere adusă independenței sale economice, ci mai mult, un mare pericol ce rezulta inevitabil din tentația care i-ar face pe ruși să încerce să cucerească teritoriile străine care îi despărțeau de Constantinopol⁷⁰. Mai mult, Sazonov a lăsat să se înșeleagă că era

deceționat de atitudinea României și că era la capătul răbdării. El a pus în seama Franței și a Italiei problema înzestrării armatei române. Acesta a subliniat că Rusia intenționa să facă noi oferte României în curând, iar în eventualitatea în care nici de această dată România nu va interveni alături de Aliați, aceștia își vor îndepărta definitiv atenția de la ea, iar ceea ce fusese convenit anterior va cădea.⁷¹ Era vorba de o nouă presiune a Imperiului țarist prin care spera să forțeze mâna guvernului român și să îl determine să renunțe la o parte a pretențiilor sale de factură teritorială și legate de muniții.

Delcassé a prevăzut o oarecare rezistență a guvernului italian în privința atribuirii întregului Banat în favoarea României și a Croației în favoarea Serbiei. În aceste condiții, ministrul de externe francez putea afirma că Aliații recunoșteau în unanimitate necesitatea de a plăti concursul României cu prețul Banatului și păstrându-și concursul Serbiei cu prețul Croației. Sazonov, care nu mai avea încredere în promisiunile guvernului român, ezita să cedeze public în chestiunea Banatului, de teamă ca guvernul român să nu vadă în aceasta, ulterior, o adeziune de principiu la pretențiile sale. În atare condiții, ministrul rus de externe a cerut timp de reflecție⁷².

La 10 iulie 1915, existau semnale că ministrul de externe al Rusiei a început să abandoneze rigiditatea și intransigența sa devenind parcă mai maleabil și mai clement. Astfel, el a declarat că ar fi pregătit să accepte propunerea lui Delcassé și a lui Grey referitoare la revendicările românești în Banat, chiar și cu prețul unor sacrificii teritoriale impuse Serbiei. Însă acțiunile autorităților române în Banat aveau să fie supervizate⁷³. Propunerea celor doi miniștrii de externe a îmbrăcat forma unei note prin care guvernele aliate abilitau pe ministrul Rusiei în capitala României, Poklevski-Koziell, să comunice guvernului român că puterile aliate consimțeau să cedeze României Bucovina până la Prut, Maramureșul până la Tisa și întregul Banat, în următoarele condiții: 1) România să intre în război împotriva Austro – Ungariei în cel mult 5 săptămâni după semnarea acordului politic; 2) România să se opună strict tuturor expedițiilor de materiale de război în Turcia, dacă acestea vor tranzita teritoriul românesc; 3) România să renunțe în favoarea Bulgariei la Dobrici și Balcic, după cum de fapt anunțase că intenționa; 4) guvernul român să permită sârbilor din Banat

⁶⁶ *Ibidem*, 51, 55; A. N. I. C., Fond Diamandi, D. 30, vol. I, 122, 135–136.

⁶⁷ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, 61.

⁶⁸ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 29/ 1915, 1–2.

⁶⁹ *Ibidem*, 2.

⁷⁰ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 338, f. 163.

⁷¹ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 29/ 1915, 4–5.

⁷² A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, f. 82.

⁷³ *Ibidem*, 85.

utilizarea propriei limbi, prezervarea specificului național și, totodată, să își asume angajamentul de a nu ridica fortificații într-o zonă determinată din împrejurimile Belgradului. În plus, guvernul român se obliga să nu întrețină în acea regiune forțe armate, cu excepția celor necesare efectuării serviciilor de poliție. Autoritățile de la București se angajau să acorde indemnizații sărbilor care și-ar exprima dorința de a emigra și să nu întreprindă nicio măsură care să afecteze limba sau identitatea națională a sărbilor rămași pe teritoriul românesc. Puterile Antantei își asumau angajamentul de a nu încheia pace separată.⁷⁴

În condițiile creșterii receptivității Franței și Rusiei față de solicitările autorităților române relative la frontiere, Brătianu a făcut cunoscută disponibilitatea de a parafa fără întârziere o convenție politică care să pună punct oricăror suspiciuni. Desigur că o convenție politică antrena automat un acord militar, dar era imprudent să se stabilească în grabă, fără o analiză prealabilă a tuturor aspectelor militare, o dată precisă a intrării în acțiune. Aliții aveau datoria să se arate înțelegători în ce privește această problemă întrucât intervenția trebuia să comporte avantaje maxime atât pentru România cât și pentru Antanta.⁷⁵ Având în vedere că Imperiul Romanovilor deținea în continuare monopolul rigidității dintre puterile Antantei, ministrul român la Petrograd, Diamandi a propus adoptarea uneia dintre următoarele soluții: 1) executivul de la București să afirme răspicat că împrejurările actuale nu permiteau României intervenția armată și nefiind în măsură să răspundă dorinței Aliților de acțiune imediată, era preferabil să aștepte momentul oportun, făcându-se astfel aluzie la convenția de neutralitate cu Rusia din septembrie 1914; 2) guvernul României să accepte încheierea convenției politice și a acordului militar, dar fără ca cel din urmă să stipuleze data intervenției armatei. Oricum, aceasta nu ar putea fi fixată decât în înțelegere cu Statul Major român, iar Aliții vor ține seama de circumstanțe și de șansele de succes ale unei ofensive generale. Cu siguranță că diplomația română a intuit cât se poate de corect că situația politică a statului împiedica păstrarea unei neutralități perpetue și era posibil ca factorul determinant al deciziei de intervenție să îl reprezinte uzura armatelor autogermane, mai degrabă decât o ofensivă rusă victorioasă.⁷⁶

⁷⁴ *Ibidem*, f. 89; A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 29/ 1915, 10–11.

⁷⁵ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 29/ 1915, 7.

⁷⁶ *Ibidem*, 12–13

Pentru ca Antanta să poată beneficia de un mijloc de presiune asupra guvernului Brătianu, Poklevski-Koziell aprecia preferabil ca puterile aliate să îl constrângă pe Brătianu să se pronunțe asupra termenului de 5 săptămâni pentru angajarea armată și abia apoi să recunoască dreptul României de a anexa Banatul. Executivul țarist era pe punctul de a accepta această sugestie în cazul în care celelalte trei guverne și-ar da acordul⁷⁷. Dar chiar și partizanii Franței considerau primejdioasă luarea unui angajament din partea României la ora actuală.⁷⁸ Păstrarea secretului ar fi fost cu totul improbabilă.

Apoi, în 13 iulie 1915, Sazonov l-a sfătuit pe ministrul rus la București să insiste ca Brătianu să își asume angajamentul de a nu practica o politică menită să ducă la „românizarea” sărbilor care vor dori să rămână în Banat⁷⁹. Delcassé l-a informat pe omologul său de la Petrograd că el credea util să se aducă la cunoștința guvernului de la București declarația cu privire la recunoașterea drepturilor României asupra Transilvaniei. Sazonov a replicat că regreta faptul că nu împărtășea aceeași manieră de a vedea lucrurile și că, dimpotrivă, era recomandabil ca Antanta să nu-și îndepărteze în mod inutil Serbia printr-o asemenea inițiativă diplomatică. Prin urmare, ministrul de externe al Rusiei considera că trebuia să se pună accentul asupra unei propuneri recente a guvernului țarist, potrivit căreia Brătianu trebuia întrebat dacă era dispus să stabilească o dată precisă a intrării în acțiune, în cazul în care toate revendicările sale vor fi acceptate de către puterile Antantei⁸⁰.

Tot în vara lui 1915, Paléologue raporta la Quai d'Orsay că erau imposibil de conciliat pretențiile contradictorii ale Serbiei, României, Greciei și Bulgariei. Pentru a face problema chiar și mai dificil de soluționat, retragerea generală a armatelor ruse rispea orice credit și prestigiu pentru Antanta la Niș, București și, mai ales, la Sofia⁸¹.

În 23 iulie 1915, guvernul român a făcut cunoscută intenția sa de a coopera cu Quadrupla Alianță dacă puterile aliate vor fi dispuse să subscrie la revendicările pe care România le formulase în mod limpede încă din luna aprilie, între care recunoașterea granițelor vizate de către guvernul român și acordarea de garanții sigure în acest sens. Dacă i se va oferi satisfacție, partea română va accepta să încheie în scurt timp o convenție politică,

⁷⁷ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, 97 bis.

⁷⁸ A. N. I. C., Fond Casa Regală, D. 29/ 1915, 11

⁷⁹ A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, 105.

⁸⁰ *Ibidem*, 131.

⁸¹ G. M. Paléologue, *op. cit.*, tome II, 14.

din care să decurgă cooperarea militară⁸². În același timp, Brătianu a luat notă cu satisfacție de faptul că puterile aliate îndeplineau dorințele sale. Însă nu se știa nimic despre data intrării în acțiune a României, care urma să depindă de convenția militară. Aceasta urma să fie elaborată de comun acord. Factorii de decizie de la Paris și Petrograd au considerat declarația guvernului de la București destul de satisfăcătoare, determinându-i totuși să ia în calcul posibilitatea ca guvernul român, înainte de a adopta decizia finală referitoare la intervenția armată, să aștepte reluarea ofensivei ruse. Ori, aceasta nu putea să se producă în toată amploarea sa în mai puțin de 6 săptămâni, conform tuturor estimărilor⁸³.

După îndelungi contacte, discuții și pertractări care au durat aproximativ 4 luni, demersurile insistente ale diplomației române în vederea recunoașterii drepturilor României asupra teritoriilor și frontierelor revendicate au dat roade. Franța și Rusia au răspuns pozitiv, cel puțin verbal. Rusia s-a dovedit în general reticentă și lipsită de solitudine față de revendicările românești. Este posibil ca în lipsa rolului de mijlocitor al Franței

în cadrul negocierilor vizând frontierele, Rusia să nu fi încuviințat nici un compromis, ignorând cu desăvârșire interesele României și supralicitându-le pe cele proprii. Franța a intervenit și a mediat înțelegerea româno-rusă pe marginea limitelor teritoriale ale statului român. În această chestiune, precum în altele, Franța s-a străduit să concilieze punctele de vedere și pozițiile divergente ale guvernelor de la București și de la Petrograd. Disponând de sprijinul ministrului de la București, Camille Blondel, un adevărat avocat al interesului național românesc, cauza românească a fost apărută treptat de către cercurile diplomatice franceze, în frunte cu ministrul afacerilor externe, Delcassé. Inclusiv atitudinea ministrului Franței la Petrograd, Paléologue, a devenit cu timpul una concesivă și permisivă față de România. Autoritățile Antantei au recunoscut justetea aspirațiilor teritoriale și naționale românești și sub presiunea evenimentelor de pe front. Forțat de împrejurări și de reculul militar suferit în primele luni din 1915, guvernul rus a sfârșit prin a socoti, nu fără reținere, drept legitime doleanțele românești privind frontierele.

⁸² A. M. A. E. F., Guerre, Roumanie, D. 352, 138.

⁸³ *Ibidem*, 145.